

Zygmunt Świechowski, Jadwiga Chudziakowa

Strzelno, woj. bydgoskie. Stanowisko 1

Informator Archeologiczny : badania 16, 278-281

1982

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

około 5 m, a przypuszczalna szerokość około 35 m. Budynek ten uległ spaleni, a resztki nadpalonych belek zalegały w jego wnętrzu. Był to budynek mieszkalny związany z najmłodszą fazą użytkowania założenia rycerskiego. Z jego wnętrza wydobyto oprócz dużej ilości ceramiki średniowiecznej gwoździe żelazne, grzebień rogowy, noże, groty do bełtów kuszy i inne przedmioty metalowe.

Budynek o konstrukcji sumikowo-łatkowo-palisadowej lub też ramowo-słupowej /trudno jest orzec jednoznacznie/ znajdował się na północ od opisanego powyżej. Miał on około 5 m długości i 1 m szerokości i zorientowany był osią dłuższą po linii SE-NW. Budynek ten był nieznacznie zagłębiony w podłoże i posiadał drewnianą podłogę, po której pozostała cienka smuga węgla drzewnego układająca się poziomo z wyjątkiem miejsca paleniska. Legary podłogi zostały wsparte na cegłach gotyckich ułożonych w rzędach równoległe do długości budynku. Nad podłogą znaleziono kilkadziesiąt groków bełtów kuszy i duży grot włóczni, a także srebrny brakteat krzyżacki, nóż i inne przedmioty metalowe. W oparciu o pozyskany materiał ruchomy sądzimy, iż poza funkcją mieszkalną pełnił on również rolę zbrojowni.

Trzyletnie prace wykopaliskowe na założeniu rycerskim w Stażkach doprowadziły do rozpoznania rozplanowania zabudowy majdanu grodu, urządzeń obronnych i uściślenia chronologii obiektu. Obecnie możemy wyszczególnić trzy okresy funkcjonowania tego grodu:

- 1/ Przełom XII/XIII wieku i 1 połowa wieku XIII z ceramiką i innymi zabytkami pruskimi.
- 2/ 2 połowa wieku XIII i być może początek wieku XIV - I faza założenia rycerskiego rycerza Ditrycha Stango.
- 3/ II faza siedziby rycerskiej rodu Stango - XIV - początek XV wieku.

Badania zakończono.

STRZELNO
woj. bydgoskie
Stanowisko 1

Uniwersytet im. Mikołaja
Kopernika w Toruniu
Zespół do Badań Średnio-
wiecznej Architektury
Kujaw i Wschodniej
Wielkopolski

Badania prowadzone przez Zespół
UMK w Toruniu. Kierownik Zespołu
prof. dr Zygmunt Świechowski, kie-
rownik badań doc. dr hab. Jadwiga
Chudziakowa /autorka sprawozdania/.
Prace finansowane przez MKiS Ośro-
dek Dokumentacji Zabytków w Warsza-
wie w ramach problemu międzyresorto-
wego. Klasztorny zespół architekту-
ry romańskiej w Strzelnie. Drugi rok
badań.

Zakończono prace badawcze rotundy św. Prokopa. Wstępna analiza źródeł archeologiczno-architektonicznych pozwoliła ustalić dane co do chronologii obiektu, jego założenia architektonicznego, jak i określenie pozycji kościoła w szerszym kontekście osadniczym. Najistotniejsze wyniki, determinujące w pewnym sensie pozostałe kwestie, to wstępne określenie czasu powstania rotundy na przełom XII/XIII wieku lub początek XIII wieku. Po uzyskaniu wszystkich wyników badań będzie można datowanie uściślić.

Ponadto sformułowano został kwestionariusz pytań dla kościoła św. Trójcy. W skład podstawowej problematyki badawczej weszły takie zagadnienia, jak chronologia i pierwotny układ przestrzenny tego kościoła. Prace badawcze skoncentrowano wyłącznie na zewnątrz obiektu sakralnego w jego bezpośrednim sąsiedztwie.

Kontynuowano badania nad odsłoniętą w ub. roku okragłą wieżą w północnym ramieniu transeptu, gdzie na arze 315 zbadano fundamenty w miejscu łączenia transeptu z wieżą. Stwierdzono, iż fundamenty te wykazują prawidłowe wiązanie, nie budzące wątpliwości co do jednoczesności założenia przestrzennego wieży i transeptu. Natrafiono tu również na dobrze zachowaną warstwę budowlaną o miąższości 20-40 cm. W skład warstwy wchodził gruz kamienny i ceglany. Na uwagę zasługują występujące w tej warstwie fragmenty romańskich płytek ściennych, pokryte glazurą. Warstwa, którą można wiązać z czasem przed podjęciem budowy, to około 8-10 cm pierwotny humus, bez zawartości kulturowej, zalegający bezpośrednio na calcu /warstwa ta uchwytna jest tylko w niektórych miejscach w obrębie wzgórza klasztornego/.

Do niezmiernie ważnych wyników badawczych zaliczyć należy odkrycie drugiej wieży romańskiej w południowym ramieniu transeptu na arze 375 i 376. Odsłonięto jedynie jej południowy fragment, gdyż na znacznej przestrzeni wieży wzniesiono w początku wieku XVI, kaplicę św. Barbary. Niemniej odsłonięcie tylko fragmentu łuku wieży, pozwala na pełną jej rekonstrukcję. Ponadto stwierdzono, że w czasach późniejszych dobudowano do niej dwie przypory od strony południowej. Odkrycie przypór ma istotne znaczenie dla udokumentowania faktu, iż okragłe wieże były zamierzeniem zrealizowanym przez budowniczych tego kościoła. Bowiem konieczność dobudowania dwóch przypór o szerokości 1,30 m każdą, świadczy, że statyka wieży była w jakimś stopniu zagrożona, przypuszczalnie na skutek znacznie gorszych warunków topograficznych po stronie południowej kościoła św. Trójcy /podczas badań stwierdzono w tej części wzgórza silny spad warstw w kierunku południowym/.

O tym, że przypory nie są jednorodnym założeniem z wieżą, świadczą dwie sprawy - sposób łączenia fundamentów przypory z wieżą /na styk/ oraz znaczne różnice zachodzące w technice budowy obu fundamentów.

Dalsze badania przeprowadzone wzdłuż południowego ramienia transeptu /ar 404,405/ wykazały, że w odległości 2,6 m od transeptu biegnie równoległe do niego mur z kamieni polnych, wiązany gruzem i zaprawą. Wolna przestrzeń pomiędzy transeptem a odkrytym murem, wypełniona została około 1 m warstwą kości ludzkich o układzie silnie przemieszonym, świadczącym o wtórnym złożeniu w tym miejscu zmarłych. Grobowiec o długości 8 m zlokalizowany wzdłuż ramienia transeptu, zamknięty jest dwoma murami usytuowanymi prostopadle do transeptu, tworząc w ten sposób jak gdyby przedłużenie ramienia transeptu w kierunku południowym. Brak w tym zbiorowym grobowcu jakichkolwiek danych, mogących świadczyć o chronologii tego obiektu, uniemożliwia jego datowanie. Pewne wnioski można wyciągnąć jedynie na podstawie lokalizacji grobowca, który we wschodniej partii zalega pod przyporę kaplicy św. Barbary /początek XVI wieku/. Fakt ten świadczy, że grobowiec musi być wcześniejszy, bądź powstały w okresie XVI-wiecznej przebudowy kościoła św. Trójcy.

Równocześnie z badaniami grobowca przeprowadzono badania fundamentów południowego ramienia transeptu. Fundamenty te wzniesione bez zaprawy /kamienie łączone gliną/, mają wysokość 1,2 m. Przy fundamentach transeptu nie zachował się w tym miejscu pierwotny układ stratygraficzny.

W wyniku prac badawczych przeprowadzonych od wschodniej strony kościoła /ary 346,347/, ujawniono bruk kamienny, który przylega bezpośrednio do absydy romańskiego prezbiterium oraz relikty nowożytnych zabudowań. W obrębie zabudowań, na które składa się mur obwodowy i fragmenty pomieszczeń (w tym jednego z bardzo dobrze zachowaną posadzką ceglana) odkryto piec wielkości w rzucie 3,4 x 1,96 m. W dolnej partii pieca zachowane były in situ kafle, na podstawie których piec należy datować na przełom XVII-XVIII wieku. Przypuszczalnie do czasów pomiędzy XVII-XVIII wiekiem odnosi się powstanie całego odkrytego tu zespołu relikwów nowożytnych.

Badaniom archeologicznym poddano również teren pomiędzy kościołem św. Trójcy a rotundą św. Prokopa, od wschodniej strony obecnie istniejącym najstarszych pomieszczeń klasztornych. W założonym tu wykopie badawczym /ar 285/, natrafiono na dobrze zachowany układ stratygraficzny, którego analiza potwierdza jeszcze raz wcześniejsze ustalenia odnośnie najstarszych warstw osadniczych, zalegających na terenie wzgórza klasztornego. Na podstawie zawartości kulturowej, najstarsze warstwy łączą się niewątpliwie z działalnością zakonu norbertanek, czyli końcem XII wieku i początkiem wieku XIII. Do cennych odkryć w obrębie tego wykopu należy duży zbiór romańskich glazurowanych płytek ściennych, które odsłonięto w skupisku odpadów budowlanych.

Badając bezpośrednio sąsiedztwo kościoła św. Trójcy, założono wykopy po stronie zachodniej kościoła, przy południowej wieży /ary 372,373,402,403/. Badania fundamentów

wieży pozwoliły na dokonanie niezmiernie istotnego odkrycia odnośnie faz rozwoju kościoła św. Trójcy. Okazało się bowiem, że kwadratowa wieża południowa /w fasadzie kościoła/, której mury wzniesione są do pewnej wysokości w ciosach kamiennych, a wyżej w cegle, została przebudowana. Na fakt przebudowy wieży wskazuje zachowany fundament romański z dwoma rzędami nienaruszonych w nadbudowie ciosów kamiennych o niezakończonym wątku. Na nich wznoszą się silnie cofnięte od pierwotnej linii lica romańskiego, obecne mury wieży. Obecność cegieł w nieregularnym układzie, w przemieszaniu z ciosami, stwierdzono w partiach dolnych późniejszej nadbudowy, bezpośrednio na pierwotnym murze romańskim. Sytuacja ta świadczy jednoznacznie, że mury pierwotnej wieży romańskiej uległy zniszczeniu, a na ich miejsce wzniesiono następne, przypuszczalnie z wtórnie użytych ciosów. Zastanawiający jest również fakt, że wysokość odkrytych fundamentów wieży ma tylko 90 cm. Wydaje się, że jest to mało w odniesieniu do wieży, tym bardziej, że wysokość fundamentów południowego ramienia transeptu, usytuowanego w tych samych warunkach topograficznych, wynosi 1,2 m. Sądzić należy, że dalsze badania zachodnich partii bazyliki, pozwolą na wyjaśnienie tych kwestii.

Na całym terenie poddanym badaniom odsłonięte zostały pochówki, pochodzące z różnych okresów od średniowiecza po czasy nowożytne. Ponadto od południowo-zachodniej strony kościoła odkryto dwa nowożytne grobowce ceglane /XVII-XVIII w./.

Równoległe z badaniami archeologiczno-architektonicznymi, prowadzone są badania archiwalne, które przyniosły już bardzo istotne odkrycia odnośnie dziejów klasztoru strzeleńskiego. Jak również na szeroką skalę prowadzone są badania geograficzne nad rekonstrukcją pierwotnego środowiska geograficznego Strzelna i jego regionu.

Badania w następnym sezonie skoncentrowane zostaną wewnątrz kościoła św. Trójcy.

SUBKOWY
woj. gdańskie

Uniwersytet Łódzki
Katedra Archeologii

Badania prowadzili dr Romana Barnycz-Gupieniec, dr Tadeusz Grabarczyk i doc.dr hab. Leszek Kajzer. /autor sprawozdania/. Finansowała Katedra Archeologii UŁ ze środków "Akcja Wisła". Pierwszy sezon badań. Średniowieczny dwór obronny /zamek?/ biskupów włocławskich.

Badania były działaniami komplementarnymi w stosunku do długoletnich prac terenowych prowadzonych na zamku w Raciążku koło Ciechocinka. Zmierzały one do określenia technik budowlanych stosowanych w fundacjach architek-